

és a kicsinyes biznisz világában visszahőköl, és végre írni kezd. Beköltözik volt moszkvai mesteréhez, a nagy Öreghez, a moszkvai kutyaól nyugati változatába, és ír. Készül élete első író-olvasó találkozójára.

(Simon Markis, David testvére, 1974 óta Genfben dolgozik, orosz irodalmat tanít az egyetemen, az orosz-zsidó irodalom szakértője. 1970-ig a Szovjetunióban klasszika-filológus, görög-latin-angol műfordító, Erasmus-kutató volt. Érthető, hogy Nyugaton nem erre a tevékenységre volt szükség. A klasszika-filológia a negyvenes évek végén sajtósági gyűjtőhelye volt a „foltos” életrajzú fiataloknak. 1952-ben már csak az abszolutórium és az államvizsga volt hátra, amikor Simon Markist és családját két évre Közép-Ázsiába száműzték.)

Vagyim végre felolvassa műveit egy New York-i könyvesboltban. Közönsége hat szunyókáló, felsüket nyugdíjasból áll, valamint a Szohnut ügynökből. Vagyim elkeseredésében haza sem megy az Öreghez, reklámembernek szegődik egy fürdőbe, nappal meztelenül alhat a medence szélén. E végső lemeztelenedésből zökkenti ki az Öreg halálhíre. A hitközségi temetés hatására Izraelbe indul – oda, ahová a KGB eredetileg szánta. A Szohnut munkatársa azt ígéri, ott azonnal kiadják az első könyvét. Azt hihetnénk, most majd meg fogja találni a gyökereit.

(David Markis 1938-ban született, író, újságíró, műfordító. 1972-ben vándorolt ki a családjával Izraelbe, Tel-Aviv mellett él. Rendszeresen publikál prózát, publicisztikát, a rádióban is dolgozik. Oroszul ír. Héberre fordítják. Több mint egy tucat regénye jelent meg, oroszul és héberül is.)

No igen, ismeri fel Vagyim, Izraelben sok az orosz, de kevés az orosz olvasó. Az orosz olvasó otthon van, Oroszországban. Itt sem jelenik meg ugyanis a könyve – nem kap a megjelentetésére pénzt, mert nem izraeli a témája. Készséggel ajánlanak viszont ingyenes könyvelői és számítástechnikai kurzust. „Minden második zsidó vagy zenész, vagy író – mondja neki megvetően a kollégiumigazgató... Vagyim undorral nézi a Via Dolorosán, ahogy Krisztusból üzletet csinálnak. És megindul a lejtőn: úgy dönt, hazamegy. Az ehhez szükséges pénzt úgy szerzi meg, hogy megkeresztelkedik. Ilyen egyszerű. A jeruzsálemi orosz keresztények máris hazaindítják, és

hamarosan leteheti a bécsi szovjet nagykövet elé hazatelepülési kérelmét. Pár hónap várakoztatás után mindössze annyit kérnek tőle, írja meg keserű nyugati tapasztalatait az *Izvesztijja* hasábjain. Sőt meg is írják helyette, csak alá kell írnia... Nos, ki tudja, mi a jobb, frissen kikeresztelkedett orosz írónak lenni Izraelben, vagy az *Izvesztijja* bűnbánó szerzőjének a bécsi emigránsok körében. Vagyim kiközösített. Ismét vár több hónapot, mire megkapja az elutasítást – mégsem engedik haza. Vagyim, ez a makacs idealista, gyalogosan indul neki a finn erdős határnak. Két jól dresszírozott határőrkutya fogadja, utoljára, esteben, harapásra nyitott vicsorgó agyaraikat látja. Így búcsúznak tőle.

Ha életben marad, táborban vagy száműzetésben folytatja az életét. A kutya hazatért a gazdájához.

Vagyim így nevelődött, minden a nagy gazdához köti. A szocializmusban kifejlődött paternalista életszemlélet áldozata. Ennek értelmében az embernek járnak bizonyos dolgok, és éppen ezzel teszik gyermekké, hogy ezeket csak kívülről kaphatja meg. A könyv kiadásáért nem kellett és nem is lehetett megdolgozni: az vagy megtörtént az íróval mások akarataiból, vagy nem. Az efféle kegyért gesztusokat követeltek cserébe, vagy hűségnyilatkozatot, vagy szöveg-, vagy témaváltoztatást. Vagyim betartja ezeket a játékszabályokat. Mások rendezik útjának állomásait, költségeit, életét, de a műveire senki sem kíváncsi. Azt alighanem tévesen gondolja, hogy hazatérve újakezdehet. Egyvalami azonban igaz: orosz író alighanem csak Oroszországban lehet valaki. Tisztelet a kivételeknek – Nabokovnak és Bunyinnak –, de ők más korban éltek, és más fából faragták őket. Szolzsenyicin élete és sorsa fényesen példázza a fenti tételt.

(1992 tavaszán egy buszmegállóban az arab terroristák megölték egy izraeli diáklányt – az esetről a magyar sajtó is beszámolt. Másnap a lány iskolatársai szabadon engedték arabellenes indulataikat, és kékre-zöldre verték a Sálom Ahsáv (Békét most!) elnevezésű, az arabokkal párbeszédese megegyezést sürgető mozgalom hívőit, Pérec Markist, akivel a rádió interjút készített ebből az alkalomból. Pérec Markis, David Markis fia, szabre, azaz Izraelben született. Tizennyolc éves. Most kezdi meg hároméves katonai szolgálatát.)

Márványi Judit

DAVID ALBAHARI: APÁM EVANGÉLIUMA

A ki szereti a modern prózát, megérti az író, megérti David Albaharit, amikor megkérdőjelezi a szabályos történetírás lehetőségét, azt állítva, hogy maga az úgynevezett valóság, amiről a történetnek szólnia kell, vált megkérdőjelezhetővé. Ha pontosan végiggondoljuk: nekünk is be kell látnunk, hogy minden pillanat sokkalta sűrűbb (és bizonytalanabb) annál, ahogy azt a „józan ész” vagy akár a klasszikus realizmus tudni véli. „Így történt”, mondja a régi mese, de az irodalomban Proust és Thomas Mann óta tudjuk, hogy semmi sem történt, történik egyszerűen „így”. Hogy mást ne mondjunk: a pilla-

natról pillanatra kapott benyomások sokfélesége, a váratlanul felidéződő és változó emlékképek (olykor divergáló) sokasága kérdőjeleket tesz, vagy egyszerűen módosítólag beleszól nem csupán abba, amit felfogunk, hanem abba is, amit látunk, hallunk, pontosabban, amit látni, hallani vélünk. Amit valószínűleg tartunk. Van a modern prózának egy iránya, amely elsősorban erre figyel: a kérdőjelekre. Ebben a prózában a kérdőjelek sűrűbbekké és fontosabbakká válnak maguknál a történetnél. Azt mondhatjuk, hogy maga a kérdőjel lesz az írói közlés magva.

Ebben a könyvben, az *Apám evangéliumá*-ban például így: Ruben Rubenovič, az egykori rőföskereskedő haldoklik. A

haldokló mellett ott ül – ezeknek a történeteknek legfontosabb szereplője – az Apa, aki e percekben horgas, klasszikus zsidó orrával megtévesztően hasonlít a haldoklóra. Olyannyira, hogy nem is tudja a jelenlévők közül senki (a hetvenéves apa, az anya sem, az író sem), hogy nem őnmaga, a saját közeli vége miatt nyeli-e az apa könnyeit, hogy miközben Ruben Rubenovič pulzusát számolja, homlokát simogatja, nem őnmagát látja-e a halálos ágyon; ám ugyanakkor az író azt is hallja, tapasztalja, hogy az apa nem a haldokló mellett ül, nem őt vigasztalja, hanem keserű haragra lobbanna rátámad őrá, a fiúra, amiért jogtalanul, cinikusan belenyúl mindnyájuk sorsába, mert csak írja-írja ezt: a felháborító felcserélhetőséget: apját mondja halottnak, s anyját gyászoló özvegynek... S amikor az író egyszerűen közli, hogy a szobában a szekrény mögött két kisgyerek bújik meg, akiktől idáig nem tudunk, már nem csodálkozunk (hiszen láttunk már modern filmeket); a kisfiú és a kislány az író és nővére gyerekkorában: helyük van a valóságban. A pillanatba tehát ők is beleszólnak. A haldoklóval, majd a halottal nemcsak a vele egyidős apa hasonlítható-azonosítható, hanem ő, a fiú, az író is (nincs olyan nagy távolság az időben sem közte és apja között), de jelenében gyerekkori éne is ott lappang, az író tudja, hogy ez a kisfiú rövidesen vele azonosul... Persze mindezt David Albahari, az író nem rágja a szánkba; a könyv aktív olvasást, együttműködést kíván. Az író kezét nyújt a kisfiúnak, aki közli vele, hogy nem tudja ugyan, mi a metafora, de szívesen követi a sűrű erdőbe, mert az út érdekesnek ígérkezik.

Mi minden történet néhány perc alatt – mi az, ami itt kiemelhetően fontos, mi az, ami végül is valóságnak nevezhető?

A könyv – Albahari válogatott novellái – 1989-ben, az újvidéki Fórum kiadó jóvoltából került a magyar olvasóközönség elé *Apám evangéliuma* címmel, Vujicsics Marietta kitűnő válogatásában és fordításában. A kötetről Kulcsár Szabó Ernő tollából jelent meg a *Nagyvilág*-ban egy fontos esztétikai problémákat érintő tanulmány.

David Albahari szerb-zsidó író már első megjelenésekor lelkesen fogadta a kritika – egyenesen Danilo Kíssel rokonították. Hat kötete jelent meg eddig, mind a hat novellákat tartalmaz. Szinte mindig a maga családjáról ír, de történetei nem alkotnak összefüggő, előrehaladó regényt (regényeket). Milyen az *Apám evangéliuma* mutatja, a történetek short storyk maradnak, mozaikok, emlékek – méghozzá visszafogottan hangszerelve, töredezett szerkezettel, olykor távoli asszociációs pontokon követe a történetet egy-egy íráson belül is. Az olvasótól az ilyen próza mindvégig aktív együttműködést kíván.

Mégsem csupán azoknak ajánlhatjuk az *Apám evangéliumát*-t, akik a jelzett szellemi kalandokban szívesen vesznek részt, hanem mindazoknak, akik – akár az egykori rőföske-reskedő – ihletetlen keresnek valamit, ami az elmúlt idők illatából megmaradt, felszippantható még. Akikben él a nosztalgia a hagyományok, a család morális mikroklímája után.

A szereplők egy kiháló, széthulló és a széthullás ellen győngédséggel, erőszakkal és makacsul küzdő zsidó család tagjai.

Nagyapa, apa, anya, nővér – néhány öreg barát –, akikkel megbeszéljük az élet ügyes-bajos dolgait – és persze az író: a fiú. Aki végül is megmarad-magára marad a családból. Asszimilált zsidók; az orvos-apa a zsidóság erejét éppen az asszimilációban látja. Asszimilálódni, mégis megőrizni valamit a zsidóságból, a hitből: ez a gond betölti lelkét-életét, életének azt a részét, ami szabadon marad rendkívüli intenzitással végzett munkája – szülések levezetése, operációk – mellett. Nem „szintiszta” zsidó család pedig az övé. Az anya, a feleség, aki legközelebb áll hozzá, akit a legjobban szeret – felejthetetlenül szép az a pillanat, amikor a fiú, akiben váratlanul aggodalom ébred szülei miatt, egy hajnali órán benyit a szobájukba, és látja, amint apja és anyja önfelédten, összetapadva tangóznak –, az anya tehát nem zsidónak született – harminchatban tért át a pravoszláv vallásról a zsidó hitre. Lánya, az író nővére pedig keresztény és kommunista férjet választ, s ami „nagyobb baj”: mintha nem is szeretné igazán. Érdekes, hogy ez leginkább az anyának fáj. Attól kezdve, hogy Berta férjhez ment, és otthagyta a szülői házat, kezd el beszélgetni a tárgyakkal, talán mert ellentétben az emberekkel, bennük valami állandóságot lát. Azonosságot önmagukkal, azzal, aminek látszanak.

A könyv történeteiben mozaikok villannak fel, jelentéktelen apróságok olykor, amelyeknek mégis messze sugárzó, életüket bevilágító fényük van. A családi legendáriumból előkerül egy régi széder este, amikor Illés próféta pohara mintha magától feldől volna, a bor az ünnepi asztalterítón szétfutó vörös foltot hagyott, baljós figyelmeztetésül látszólag...

Maga az író majd minden történetben jelen van – eleinte gyerekként: nap mint nap már rituális sétákat tesz az apával a folyópartra. Később, még mindig gyerekként, aggodva figyeli szülei öregedését, betegségeit – és végül is neki kell apját eltemetnie. Apját, aki életeteket segített a világra, aki harcolt a náci ellen, és megjárta a koncentrációs légereket, aki haláláig keményen dolgozott, akiből soha nem hunyt ki az érdeklődés a világ dolgai iránt, aki oszlopa volt a családnak, és akit egy napon saját szemével látott járni a víz fölött. Ő a könyvnek s talán az író egész életének legfontosabb szereplője: a magára maradt az apa halála után egy napon arra ébred: érzi, hogy a maga testében hord valamit, amit az apa hagyott rá; mozdulataiban egy-egy pillanatra az apa mozdulatait.

David Albahari Zimonyban született, és valószínűleg ott él most is. Nem lehet a könyvet ártatlanul olvasni, úgy hogy ne gondoljak a térségre, ahol háború van. Az újvidéki magyar kiadó, a Fórum, a legérdekesebb könyvekkel foglalkozó, legszabadabb szellemű kiadóink közé tartozik – mi van ott most? Mi van az ott dolgozó írókkal? Mi van Tolnai Ottóval, Gion Nándorral, Jung Károllyal, Podolski Józseffel és a többiekkel? Júniusban megkaptuk a *Hid*-at – izgatottan olvastuk a szerkesztőbizottság névsorát, ott vannak-e, akiket ismerünk, akiknek a nevét megszoktuk? David Albaharit is ugyanúgy féltjük, akár a magyarokat, mint minden embert, írókat és nem írókat – legyen vége már az iszonyatnak.